

5. Hesburg T., Miller P., Wharton C. Patterns for Lifelong learning. USA: Jossey-Bass, Inc., 1973.

6. Удмуртский государственный университет в образовательном пространстве на рубеже XX-XIX веков (исторический аспект) [Текст]: монография / Г.В Мерзлякова, С.А Даньшина. - Ижевск: УдГУ, 2009. - 205 с.

7. Бочков В.Е. Дополнительное профессиональное образование РФ как стратегический ресурс развития открытого и дистанционного образования. [Текст] / В.Е Бочков, В.В Валентинов, С.В Кондратьев. // Экономика и менеджмент: проблемы теории и практики: научные материалы МИМ «ЛИНК», 2003. - С. 189.

8. Николаев А.В. Влияние инновационных процессов в высшем образовании на качественные изменения российского человеческого потенциала [Текст] / А.В. Николаев. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2009. – 191 с.

ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВЕ ВИКОНАВСТВО ЯК ПРОБЛЕМА МУЗИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 78.71+784.12+378.046

Осадча Т.В., Денісюк Н.М.

У статті актуалізовано проблему диригентсько-хорового виконавства в контексті музичної педагогіки. Розкрито сутність даного поняття та основні напрямки досліджень щодо нього. Акцентовано увагу на застосуванні поняття «школа» в диригентсько-хоровому мистецтві, яке пов'язано з музичними традиціями певної культури. Серед факторів диригентсько-хорового виконавства на Україні зауважено на церковному співі, фольклорі та досягненнях найкращих музикантів хормейстерів минулого.

Ключові слова: музичне виконавство, диригентсько-хорове виконавство, виконавська школа, диригентська підготовка майбутнього вчителя музики.

В статті актуалізована проблема дирижерсько-хорового исполнительства в контексте музыкальной педагогики. Раскрыта сущность данного понятия и основные направления его исследования. Акцентировано внимание на применении понятия «школа» в дирижерско-хоровом искусстве, которое связано с музыкальными традициями определенной культуры. Среди факторов дирижерско-хорового исполнительства на Украине отмечено церковное пение, фольклор, народное пение и достижения наилучших музыкантов хормейстеров прошлого.

Ключевые слова: музыкальное исполнительство, дирижерско-хоровое исполнительство, исполнительская школа, дирижерская подготовка будущего учителя музыки.

In the article the problem of the bandleader-choral carrying out actualization in the context of musical pedagogics. Essence of this

concept and basic directions of his researches is exposed. Attention on application of concept «school» is accented in a bandleader-choral art which is related to musical traditions of certain culture. Among the factors of the bandleader-choral carrying out on Ukraine the church singing, folk-lore, folk singing and achievements of the best musicians of choir-masters of the pas is marked.

Keywords: *musical carrying out, bandleader-choral carrying out, performance school, conductor's preparation of future music master.*

Професіоналізм будь-якого фахівця оцінюється крізь призму критерію ефективності його діяльності. Не є виключенням і диригентсько-хорова підготовка студента-музиканта. Психологічна концепція діяльнісного підходу, що висвітлена в працях Б. Ананьєва, П. Блонського, Л.Виготського, П.Гальперіна, А.Леотєєва, С.Рубінштейна, інших, є основою наукових досліджень щодо виконавської діяльності музиканта, зокрема диригента.

Різні аспекти виконавської діяльності диригента хору представлені в працях багатьох вчених, музикантів, педагогів сучасності та минулого, зокрема, А. Анисімова, Г. Берберова, А. Болгарського, Т. Гуліної, М. Даніліна, Г.Дмитревського, А. Єгорова, В. Живова, С. Казачкова, М. Канерштейна, А.Козир, М. Колеси, Я. Мединя, К. Пігорова, К. Птиці, П. Сайгака, Н.Тарарак, інших науковців. Їх праці складають основу різних напрямків досліджень проблематики диригентсько-хорового виконавства, зокрема, в підготовці майбутніх фахівців.

Диригентсько-хорове виконавство є складним комплексним видом музичної діяльності майбутніх фахівців, що включає дії суто музичні (читання партитур, спів), дії творчо-інтерпретаційні (аранжування хорового твору, його інтерпретація-пояснення виконавцям), дії художньо-комунікативні та управлінсько-організаційні, дії перцептивно-слухові. Численні функції, що виконуються диригентом хору, обумовлюють зацікавлене ставлення до цього виду виконавства з боку музикознавців та науковців в галузі музичної педагогіки. Звертає на себе увагу той факт, що в літературі з питань диригентського виконавства багато уваги приділено технічній, методичній стороні питання, або питанням підготовки диригента до роботи з професійним хором (А.Єгоров, М.Канерштейн, М.Колеса, А.Пазовський, К.Пігров, інші). При цьому відомо, що хорове диригування є одним з головних виконавських видів діяльності вчителя музики, робота якого в школі відрізняється від роботи з професійним хоровим колективом. Майбутній вчитель музики, керівник позакласної вокально-хорової роботи в школах і позашкільних закладах освіти – це і просвітитель, і викладач вокалу, і менеджер-організатор, і виконавець хору, і концертмейстер, і аранжувальник партитур. У дослідженнях українських учених цей аспект ще недостатньо досліджений. Серед інших звертає на себе увагу найбільш фундаментальне дослідження А.В.Козирь, яка використовує поняття майстерності в диригентсько-хоровій підготовці майбутніх учителів музики. Окрім питання представлені в роботах Н.Тарарак, Л.Безбородової, С.Козачкова, інших учених. Між тим, *актуальним* є висвітлення сутності диригентсько-хорового виконавства як феномену музичної педагогіки. В цьому аспекті набувають значення як виконавські диригентські ком-

поненти, так і музикознавчі, музично-компетентнісні аспекти, до яких ми відносимо орієнтацію в питаннях історичного становлення хорового мистецтва, еволюції його жанрів, стилів тощо. Ці питання потребують усвідомлення та розкриття в контексті музично-педагогічної парадигми. *Мета статті* — представити основні аспекти диригентсько-хорового виконавства в контексті проблематики музичної педагогіки, зокрема професійної.

Теоретичні основи музичного виконавства достатньо представлені в науковій літературі, в якій порушуються питання стильових ракурсів виконавства, пізнавально-творчого підґрунтя, оволодіння виконавськими засобами художньої виразності. Це праці таких музикантів, як А. Бірмак, Н. Гребенюк, М. Давидов, Б. Деменко, О. Катрич, Л. Касьяненко, И. Колодуб, Н. Кашкадамова, Г. Нейгауз, інші. Важливу роль відіграють праці, що узагальнюють виконавську діяльність окремих диригентів, співаків, музикантів-інструменталістів, наприклад, Б. Асаф'єва, М. Колеси, Д. Рабіновича, В. Рожка, С. Хентової, інших.

Дослідники розглядають переважно музичне виконавство як вид людської діяльності, художній або художньо творчий процес, зумовлений стильовими, жанровими, художньо виразними, формоутворюючими або техніко-виконавськими аспектами, які мають свою специфіку в різних видах виконавства: вокального, інструментального і вокально-інструментального, хорового тощо.

Особливим видом виконавства є диригування, оскільки воно містить у собі головний процес - художню інтерпретацію музичного твору і управління творчим колективом, організацію його звучання в руслі художніх ідей. Як пише Н.Ф.Колеса, диригування — це таке ж виконавське мистецтво, як спів, гра на скрипці, кларнеті або на якому-небудь іншому інструменті. І разом з тим диригування істотно відрізняється від решти видів виконавського мистецтва: якщо музиканти-виконавці мають справу з неживим інструментом (фортепіано, скрипка, флейта, арфа інші), на якому вони грають краще або гірше, залежно від якості інструменту і від своєї майстерності, то диригент має перед собою безліч різних індивідуальностей, хористів або оркестрантів, яких він повинен об'єднати в одне ціле, в один спаяний колектив так, щоб він зазвучав під його управлінням як добре настроєний інструмент [4, с.3].

Осмислення специфіки диригентського виконавства потребує звернення уваги на праці, які висвітлюють питання професійної майстерності управління симфонічним оркестром, народним оркестром тощо. Праці, що присвячені творчій діяльності Л.Гінзбурга, К.Іванова, К.Кондрашина, Є.Мравинського, Є.Светланова, інших, розкривають не лише виконавсько-технічні питання спадщини видатних диригентів, але й музично-естетичні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні, музикознавчі аспекти впливу на виконавську майстерність диригентів.

Іншим джерелом музично-педагогічної теорії диригентського виконавства стають праці, що носять навчально-методичний характер. Це переважно навчально-методична література, що відображає практичний досвід видатних диригентів-педагогів. Варто назвати три значних праці І.А.Мусіна - «Техніка диригування» [6]; «Про виховання диригента» [5]; Уроки життя: Спо-

гади диригента [7]. Муєн розробив детальну систему диригування, що стала наукою для цього виду виконавства, сформулював основний принцип своєї системи: відображення музики в жестах диригента; визначив два компоненти диригування — образно-виразний і ансамблево-технічний. Ці два компоненти знаходяться в діалектичній опозиції один до одного. Диригент повинен знайти спосіб їх злиття.

Варто звернути увагу на інші посібники, зокрема на такі: С.А.Казачков «О вокально-хоровой фразировке: Беседы в форме рондо», Н.Ф.Колеса «Основы техники дирижирования», К.А.Ольхов «О дирижировании хором» «Вопросы теории дирижерской техники и обучения хоровых дирижеров», К.Б.Птица «Очерки по технике дирижирования хором». Серед інших, що є актуальними для диригування, назвемо історичний та естетичний аспекти (Л.С.Сидельников), психологічний та психолого-педагогічний аспекти (Г.Л.Єржемський, В.Г.Ражніков, І.С.Букрєєв), мистецтвознавчий (О.І.Полякова, А.С.Сівізьянова), професійно-педагогічний (А.Козир) та інші.

Одним з актуальних питань в наукових дослідженнях музично-виконавської проблематики є розкриття сутності феномену «школи» в контексті виконавської діяльності. Наприклад, в дослідженні Н.Гуральник визначено поняття фортепіанної школи та представлено еволюцію становлення української фортепіанної школи. Прийнятим в музикознавстві є застосування терміну «школа» по відношенню до вокального мистецтва: італійська, німецька, російська вокальні школи. Щодо диригентсько-хорового виконавства, то поняття «школа» скоріше має емпіричне застосування. В практиці фахівці в галузі диригентсько-хорової підготовки застосовують поняття школи, наприклад, «школа К.Пігрова». Однак, на дослідницькому рівні цей феномен не знайшов ще певного розкриття в контексті музичної педагогіки. Між тим, як пише П.А.Ковалік [3], у сучасних розробках музикознавців з проблеми «виконавської школи», в особливих проявах нормотворчості (вчитель-учень, керівник і хоровий колектив), як засобів існування школи, зокрема її національних особливостей через ряд об'єктивних чинників, які з'явилися лише в 90-і роки ХХ століття, почали базуватися типологічні підходи музикознавців до феномена «школа». Внаслідок цього з'явилися розробки про школу в галузі виконання на духових (В.Апатський) і народних інструментах (М. Давидов); фортепіано (К.Шамаєва, Т.Рощина); хорового співу (А.Лашенко, О. Бенч, А.Мартінюк); вокалу (В.Антонюк, Б.Гнідь, О.Стахевіч, Н.Гребенюк) та інші.

Говорячи про український національний аспект диригентсько-хорового виконавства, варто нагадати про існування певних традицій хорового співу в українській культурі, зокрема фольклорному мистецтві, народному співі. Українська хорова школа має давні традиції і заснована на хоровій спадщині таких музикантів минулого, як М.Лисенко, К.Стеценко, О.Кошиць, М.Леонтович, П.Козіцький, М.Веріковський та інші. В культурній традиції України хоровий спів займає достатньо важливе місце, обумовлене давніми хоровими традиціями, серед яких традиції церковного співу, народно-фольклорної колективної творчості, створеними професійними хоровими школами (Бортнянський, Козіцький, Пігров). Згадуючи про традиції, не можна не сказати про хорову освіту в Царській Росії до 1917 року, про значення

діяльності Н. Ділецького і його «Мусікійської граматики»; про діяльність Боршнянського, зокрема, його роботу в придворно-співочій капелі — школі з навчання вокально-хоровому мистецтву (Манфредіні-Боршнянський). Особливого значення набувають обробки народних пісень, фольклорних творів для хорового співу. Вони потребують високого рівня майстерності від диригента як інтерпретатора та аранжувальника. Репертуар хорових колективів як студентських, так і професійних, в Україні відрізняється включенням духовних та фольклорних творів, останні нерідко виконуються в сучасних обробках. Це актуалізує проблему комплексного підходу до диригентсько-хорової підготовки музикантів.

Традиції диригентсько-хорового виконавства на Україні підтримуються також фаховою підготовкою майбутніх учителів музики. Диригентсько-хорове виконання вчителя музики має свою специфіку, обумовлену багатофункціональністю діяльності вчителя в школі: виконавсько-ілюстративна функція, організаційно-управлінська, творчо-розвивальна, художньо-естетична, просвітницька та інші. На багатофункціональності засновано і наше робоче визначення цього фахового феномену. Під диригентсько-хоровим виконавством учителя музики ми розуміємо комплекс художньо та музичної діяльності з використання хорового мистецтва в навчально-виховному процесі з дітьми на основі володіння мистецтвом диригування, управління хоровим колективом і методикою використання художньо-естетичного потенціалу хорового мистецтва.

Особливе значення для вчителя музики мають його диригентсько-хормейстерські уміння: навички вибудовування вокальної основи звучання хору, навички по управлінню хором, навички інтерпретації музичного твору під час виконання хоровим колективом. Останнє особливо актуалізує питання виконавського диригентського комплексу, якій забезпечує діалог і розуміння між творчою інтерпретацією диригента і виконавцями хорового колективу.

Ю.Алієв, оцінюючи значущість хорового співу в школі, пише: «Хоровий спів є найбільш активною, дієвою і доступною формою музичного навчання в школі. В процесі хорового виконання розвиваються не тільки музичні здібності, такі, як слух, пам'ять, відчуття ритму, але здібності і властивості, що мають значення в загальному розвитку особистості молодшого школяра: уява, творча активність, цілеспрямованість, взаємовиручка [1, 11]. Крім того, хоровий спів сприяє оволодінню культурою мови, вираженню чіткої, виразної дикції.

Значення хорового співу в загальному процесі музичного навчання і виховання полягає ще й в тому, що воно концентрує в собі всі форми роботи на уроці: виконання пісень, знайомство з музичною грамотою, сприйняття музики, імпровізацію, гру на простих музичних інструментах. Весь процес вивчення пісні відбувається на основі зв'язку сприйняття музики з активним її відтворенням в певній системі і послідовності.

Диригентсько-хорове виконавство вчителя музики реалізується за допомогою колективу учнів. Це можуть бути учні класу на уроці, склад хору в позаурочній роботі, учасники вокально-хорового ансамблю в позашкільних закладах освіти та установах дитячої творчості. У будь-якому випадку йдеться про вміння вчителя створювати творчій колектив та працювати з ним.

Робота з творчим колективом припускає методичну компетентність в цьому питанні.

Перш за все вчитель музики як диригент повинен знати, що однією з форм організації виховання, могутнім педагогічним інструментарієм є колектив, в якому знаходиться вихованець. Осмислюючи важливість цієї закономірності, варто мати на увазі два наступні положення:

Перше: метою виховання є формування особистості в душі колективізму, розвитку в неї товариських рис і якостей. Це може бути досягнуто тільки за умови, що особистість виховуватиметься в добре організованому і здоровому в соціальних і духовних відносинах колективі.

Друге положення пов'язане з тим, що виховання не може бути обмежене лише особистим впливом педагога на кожного вихованця. Воно обов'язково повинне підкріплюватися різностороннім впливом колективу, який не тільки забезпечує волю і захищеність особистості, але і виступає як носій здорової моралі і акумулює в собі багатство моральних і художньо-естетичних відносин. Тому в процесі педагогічної роботи необхідно створювати здоровий і міцний виховний колектив і уміло використовувати його для різностороннього розвитку особистості.

Диригентсько-хорове виконавство передбачає роботу з творчим колективом. Хоровий творчий процес стає основою для створення такого колективу, інколи молодий фахівець хормейстер сам створює такий колектив. В процесі створення хорового колективу слід враховувати гуманістичні засади системи виховання та творчого розвитку, вони ґрунтуються на наступних ідеях: особистісний підхід у вихованні; визнання особистості найбільшою соціальною цінністю; пошана унікальності і своєрідності кожної людини, визнання її соціальних прав і свобод; орієнтація на особистість у виховному процесі; ставлення до вихованця як до суб'єкту особистого розвитку; спірання на знання про людину; на природний процес саморозвитку особистості; на знання закономірностей цього процесу. Саме ці аспекти є характерними для процесу формування творчого хорового колективу учнів [2].

У цьому руслі формуються принципи вокально-хорової школи на Україні. Діяльність диригента з управління колективом передбачає постійний контакт з хористами. Диригент не тільки передає потрібну інформацію колективу, але й здійснює контроль за її виконанням. Керівникові для успішної роботи з хором необхідний і зворотний зв'язок: реакція хористів на його діяльність (для визначення її ефективності) взаємне розуміння і взаємне збагачення. Учасники хору в процесі взаємодії відчують на собі безпосередній вплив керівника, який виражений в його переконаннях, поглядах і вчинках [3, 13]. Така взаємодія надає істотний вплив на професійну позицію диригента хору, на його творчій пошук. Вплив керівника на хоровий колектив залежить, в першу чергу, від вольових якостей диригента. Оволодіти властивостями артистичного впливу на колектив означає впливати силою волі, не жати не пригнічувати, а захоплювати.

Отже підбиваючи підсумки зазначеного, висловимо наступне: диригентсько-хорове виконавство – складний творчий процес, діяльність, яка містить у собі декілька взаємозв'язаних та різноманітних складників: вокально-хоровий, диригентський, художньо-компетентнісний, фольклорно-перетворю-

вальний, творчо-інтерпретаційний, організаційний, управлінсько-керівний, комунікативний. В музичній педагогіці стають актуальними проблеми вивчення та усвідомлення диригентсько-хорових традицій, відповідних до них шкіл хорового та диригентсько-хорового мистецтва; створення і вдосконалення методичного комплексу щодо диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики, яка є основним, домінуючим видом виконавської діяльності у фаховій підготовці студентів завдяки своїй інтегрованості та педагогічному музично-виховному потенціалу.

Література:

- 1.Алиев Ю. Б. Пение на уроках музыки: Метод. пособие для учителей нач. школы / Ю. Б. Алиев. – М. : Просвещение, 1978. – 175 с.
- 2.Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навчальний посібник / С. Г. Карпенчук. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
- 3.Ковалік П. А. Хорове виконавство як феномен творчої взаємодії (з досвіду київської хорової школи): дис. на здобуття наук. ступеня доктора мистецтвознавства: 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Павло Андрійович Ковалік. – Київ, 2002. – 173 с.
- 4.Колесса Н. Ф. Основы техники дирижирования / Н. Ф. Колесса. – Київ : Музична Україна, – 1981. – 207 с.
- 5.Мусин И. О воспитании дирижера: Очерки / И. Мусин. – Ленинград: Музыка, 1987. – 247 с.
- 6.Мусин И. Техника дирижирования / И. Мусин. – Ленинград: Музыка, 1967. – 352 с.
- 7.Мусин И. Уроки жизни: Воспоминания дирижера / И. Мусин. – СПб.: Просветит. - изд. центр «ДЕАН-АДИА-М»: Пушкин. фонд, 1995. – 230 с.

ПРО РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ МАЙБУТНІМИ ІНЖЕНЕРАМИ-БУДІВЕЛЬНИКАМИ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

УДК 378.937
Картель Т.М.

Стаття присвячена висвітленню науково-методичних засад навчання майбутніх інженерів-будівельників іноземної мови. Основна увага автора приділена аналізу ключових понять теорії формування мотивації вивчення іноземних мов студентами вищих немовних/технічних навчальних закладів. Висвітлено результати спостережень автора щодо стимулювання професійних інтересів, внутрішніх і зовнішніх мотивів навчальної діяльності майбутніх інженерів-будівельників під час їхнього навчання іноземної мови.

Ключові слова: інтерес, професійний інтерес, модель мотиваційних характеристик, мотивації вивчення іноземних мов, студенти-будівельники.

Статья посвящена освещению научно-методических принципов обучения будущих инженеров-строителей иностранному языку. Основное внимание автора уделено анализу ключевых